

УДК 72.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.37.3>

ТРАДИЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКОЇ САМОБУТНОСТІ В ТВОРЧОСТІ АРХІТЕКТОРА В.К. ТРОЦЕНКА 1920-Х РОКІВ

Вітченко Денис Миколайович¹, Сегай Андрій Олександрович²

¹ кандидат архітектури,
доцент кафедри будівництва, геотехніки і геомеханіки,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
Дніпро, Україна,
e-mail: denis_vitchenko@ukr.net, orcid: 0000-0002-3766-6311

² аспірант кафедри реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова,
Харків, Україна,
e-mail: andrii.sehai@kname.edu.ua, orcid: 0009-0001-6183-5250

Анотація. Мета статті – визначити умови формування поглядів Віктора Троценка на українську традиційну культуру як джерела його архітектурної творчості 1920-х років із вираженою українською ідентичністю.

Методологія. У дослідженні використано такі методи: аналіз і систематизація джерел, вивчення архівних та бібліографічних матеріалів, порівняльний аналіз творчих ідеологій. Також застосовано історичний та історико-порівняльний аналіз.

Результати. Проведено аналіз наукових статей, які містять нові розвідки стосовно об'єкта дослідження. На основі отриманих результатів уважаємо Віктора Троценка – прихильника застосування рис української самобутності в архітектурі 1920-х років – учнем Харківської архітектурної школи часів її становлення та активним діячем періоду її розквіту. Вироблення власних принципів архітектурної творчості Віктором Троценком визначено як трансляцію професійної майстерності за формою «школа майстра» з концепцією відображення української самобутності в архітектурі, яка знайшла втілення у творчості малих груп діячів культури Харкова. Досліджуючи народне мистецтво, Віктор Троценко заклав основи власного творчого синтетичного мислення та сформував власний метод архітектурного формування новотвору на основі народного прототипу.

Наукова новизна. Розкрито вплив трансляції ідеї самобутньої української архітектури у середовищі діячів (етнографів, художників, пам'яткознавців, архітекторів) Харківської архітектурної школи на творчість архітектора Віктора Троценка – яскравого представника цього напрямку в 1920-ті роки.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути застосовані у навчальному процесі із залученням отриманих результатів до лекційних курсів з історії архітектури України, у теоретичних дослідженнях з історії архітектури України першої третини ХХ ст., у науково-проєктних роботах, паспортизації пам'яток історії та архітектури авторства Віктора Троценка.

Ключові слова: патерни української самобутності, творчий метод, прототип, новотвір, архітектор Троценко, українська самобутність, національний романтизм.

ВСТУП

Становлення української архітектури 1920-х років із виразними атрибутами національної самобутності нерозривно пов'язане з постаттю Віктора Троценка, найбільш яскравого представника цього напрямку в Харківській архітектурній школі. Сьогодні замало висвітлено процес формування творчих поглядів митця, його погляд на українську традиційну культуру як джерела для розвитку тогочасної архітектури з акцентом на українській ідентичності. Архітектурознавчі дослідження еволюції творчого методу Віктора Троценка в архітектурі є надзвичайно важливими для оцінки його унікальної архітектурної спадщини в контексті архітектури національного романтизму Європи початку ХХ ст.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Бібліографічними джерелами для вивчення творчого методу Віктора Троценка в архітектурі стали праці Георгія Лебедева [2], Стефана Таранушенка [7], Віктора Чепелика [20], творча автобіографія архітектора та художника [15; 9]. Важливою розвідкою щодо методів трансляції професійних знань у Харківській архітектурній школі, вихованцем та діячем якої був Троценко, є дисертація Наталії Хороян [18]. У дисертації Дениса Вітченка розглянуто застосування рис української самобутності в архітектурній спадщині Харківської школи, зокрема у творчості Віктора Троценка як її виразного представника. На думку автора, це відобразилося у використанні в архітектурній практиці «патернів української своєрідності» – інструментів формотворення архітектурних об'єктів з ознаками національної ідентичності. Зокрема, такі патерни охоплювали як форму, так і морфогенез. Патерни форми – узагальнена упізнавана модель (шаблон) реальних архітектурних об'єктів певного типу, що має структурні рівні (об'єм, елементи, деталі), які відповідають рівням візуального сприйняття будівлі. Патерни форми є результатом усталеного в традиційній культурі вирішення завдань формоутворення, які відповідають функціональним потребам і матеріалізуються в будівлях за допомогою різних конструктивних схем у різних будівельних матеріалах. Патерн морфогенезу – послідовність дій залучення елементів структурних рівнів для формування новотвору. Новотвір – новий архітектурний об'єкт, що є кінцевим результатом залучення патернів форми прототипу за допомогою патернів морфогенезу [1].

МЕТА

Визначити умови формування поглядів Віктора Троценка на українську традиційну культуру як джерела його архітектурної творчості 1920-х років із вираженою українською ідентичністю. Обґрунтувати витоки архітектурної творчості Віктора Троценка з ознаками української самобутності з історико-архітектурними й етнографічними дослідженнями. Обґрунтувати становлення його мистецьких переконань як трансляцію професійної майстерності за формою «школа майстра» для відображення української самобутності в архітектурі та втілення цих принципів у творчості малих груп діячів культури Харкова.

У дослідженні використано такі методи: аналіз і систематизація джерел, вивчення архівних та бібліографічних матеріалів, порівняльний аналіз творчих ідеологій. Також застосовано історичний та історико-порівняльний аналіз.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Окреслюючи творчий шлях Віктора Троценка, Віктор Чепелик писав, що у 1920-і роки «...на зміну минулим, блискуче вишколеним та широко ерудованим жрецам архітектурного мистецтва приходять інші – більш прості, але активні, не такі освічені, але досвідчені, не академісти, а практики. Настійливість, молодечий запал та невимовне бажання творити були їхніми визначальними рисами. Серед них висунувся Віктор Троценко, що народився в селянській родині, засвоїв фах теслі та токаря, працював модельником, потім кресляром, а далі – техніком-архітектором в Управлінні Білгородсько-Сумської залізниці. Із 1909 р. – помічник архітектора в Харкові. Його шлях в архітектурі є незвичайним, бо Віктору Троценкові довелося працювати і вчитися безпосередньо на практиці» [20, с. 48].

1909 р. Віктор Троценко за конкурсом прийнятий на посаду помічника архітектора в Управлінні Північно-Донецької залізниці, розташованого у Харкові. Тут відбулося знайомство Віктора Троценка з відомим українським архітектором та політичним діячем Сергієм Тимошенком, який на той час обіймає посаду начальника відділу цивільних споруд (згодом заступника головного інженера) цієї установи та водночас очолює власне проєктне бюро. Завдяки цьому знайомству Віктор Троценко бере участь у розробленні проєкту комплексу будівель Кубансько-Чорноморської козачої залізниці (1911–1916 рр.). Входить у коло членів Українського художньо-архітектурного відділу при Харківському літературно-художньому гуртку (УАХВ) (рис. 1),

що гуртував прихильників українського культурного відродження у царині архітектури. Відділ ставив своїми завданнями популяризацію українського мистецтва, поширення «українського архітектурного стилю», опікувався питаннями захисту пам'яток української старовини від знищення та перебудування. Троценко бере активну участь в архітектурних конкурсах та художніх виставках, які організує відділ, проводить фотофіксацію цих заходів.

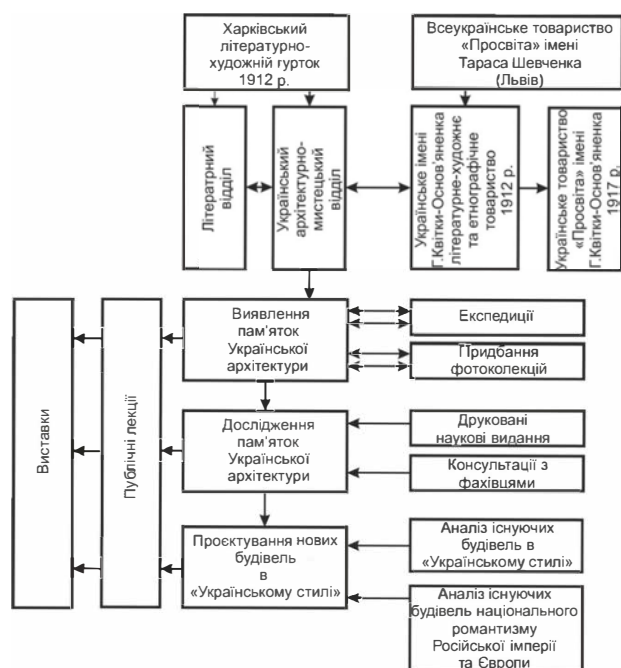

Рис. 1. Діяльність українського літературно-художнього гуртка Харківського літературно-художнього гуртка [10]

Участь у цьому гуртку стала для архітектора та художника-початківця джерелом самоосвіти, місцем отримання знань про нові світові архітектурні напрями й концепції та дискусійним майданчиком щодо шляхів сучасного вираження української самобутності в архітектурі.

Так, за спогадами самого Віктора Троценка, як художник і архітектор він почерпнув багато практичних навичок щодо композиції, колористики та перспективи від керівника відділу художника Сергія Васильківського [15, с. 25]. Водночас Троценко самостійно навчається за навчальною програмою з архітектури Харківського технологічного інституту під керівництвом академіка архітектури Олексія Бекетова [2, с. 57].

«За п'ять років на 21-му році життя від народження молодий Троценко освоює архітектуру настільки, що за його проєктами зводять житлові будинки. Далі просування

в роботі, розвиток здібностей, напрацювання майстерності і після цього – більші досягнення у царині обраної спеціальності. Усе це явилось у результаті наполегливої роботи над собою, безперервних цілеспрямованих творчих шукань», – згадував харківський архітектор, член цього ж осередку Костянтин Жуков [3, с. 45].

Рис. 2. Визначальні особливості «українського стилю» на прикладі традиційної сакральної дерев'яної архітектури за Костянтином Жуковим, 1910-ті роки [10]

Діяльність УАХВ мала вагомі наслідки. Осередок був одним із центрів вивчення та актуалізації форм української традиційної архітектури, вплинув на подальшу творчість митців і науковців, що працювали в ньому, зокрема й на Віктора Троценка.

Найбільш характерною особливістю формування ознак української самобутності в архітектурі початку ХХ ст. можна вважати найтісніший зв'язок архітектурної практики з історико-архітектурними й етнографічними дослідженнями. Історія української архітектури як наука тільки зароджувалася, і для її розвитку особливо були необхідні нові факти. Процес утілення українських самобутніх форм у сучасну архітектуру теж потребував ґрунтовної історичної й етнографічної наукової основи.

Фундатор і керівник осередку, художник Сергій Васильківський популяризував українське традиційне зодчество ще до заснування УАХВ за допомогою архітектурного пейзажу, здійснюючи багато пленерів на етнічних українських територіях (включно з Галичиною та Стародубщиною) [4].

Інший активний учасник осередку – Костянтин Жуков збирає, систематизує й популяризує матеріал щодо українського сакрального дерев'яного зодчества Галичини [3].

Харківськими дослідниками історично обґрунтовано використання шестикутних

1. - Церква Св. Миколая у Новороску 1732 р. 1890-ті рр. Папір, акварель.
2. - Церква Св. Хреста у Дрогобичі. 1890-ті рр. Папір, акварель.
3. - Преображенська церква 1780 р. 1890-ті рр. Папір, акварель.
4. - Стара церква в с. Куцєвалівка Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії. 1890-ті рр. Папір, акварель.
5. - Старовинна церква в околицях Жидачева (Східна Галіція). 1900-ті рр. Папір, акварель.
6. - Стара церква на Бойківщині. 1900-ті рр. Папір, акварель.
7. - Гуцульська церква у м. Зеленому (Галіція). 1900-ті рр. Папір, акварель.

8. - Стара церква у с. Тухля (Долина Галіція). 1900-ті рр. Папір, акварель.
9. - У страшний вечір. 1900-ті рр. Папір, акварель.
10. - Церква Св. Трійці в м. Лебедині. 1900-ті рр. Папір, акварель.
11. - Церква Св. Іллі у с. Суботіві. 1900-ті рр. Папір, акварель.
12. - Козача церква. Картон, олія.
13. - Покровська церква в Сутківцях XVI ст. 1900-ті рр. Папір, акварель.
14. - Церква Св. Іллі біля Чернігова.
15. - Українська церква.
16. - Церква Архангела Михаїла 1798 р. у с. Лиман (Харківська губернія).
17. - Церква Св. Георгія 1785 р. в Лебедині.

18. - "Church with nine cupolas". 1882 р.
19. - Вид церкви у сонячний день. (Покровський собор у Харкові).
20. - Церква Різдва Богородиці в с. Ходорів Київщина.
21. - В Галіції. До вечері.
22. - Стара церква, с. Борова Зміївського повіту (1774 р.). Харківський художній музей.

Рис. 3. Результати художніх пленерів Сергія Васильківського як джерела прототипів української самобутньої архітектури [10]

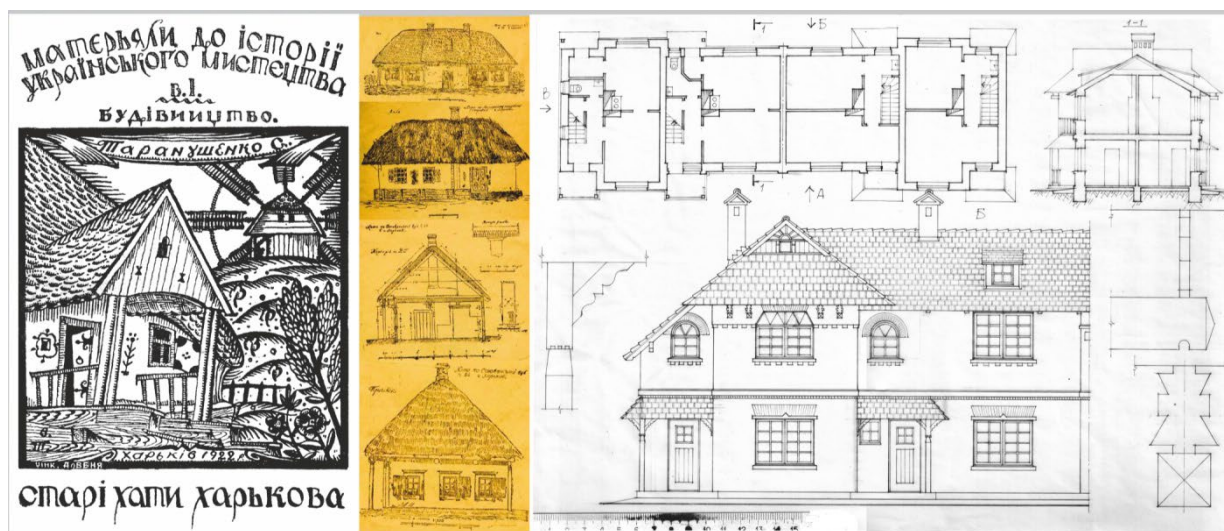

Рис. 4. Взаємозв'язок українознавчої дослідницької діяльності та архітектурної практики Віктора Троценка в 1920-ті роки. На характері нового житла відбився факт участі В.К. Троценка разом зі співробітниками Музею українського мистецтва під керівництвом С.А. Таранушенка у дослідженнях старих українських хат Харкова, результатом якого є видання 1922 р., ілюстроване обмірними кресленнями В.К. Троценка [10]

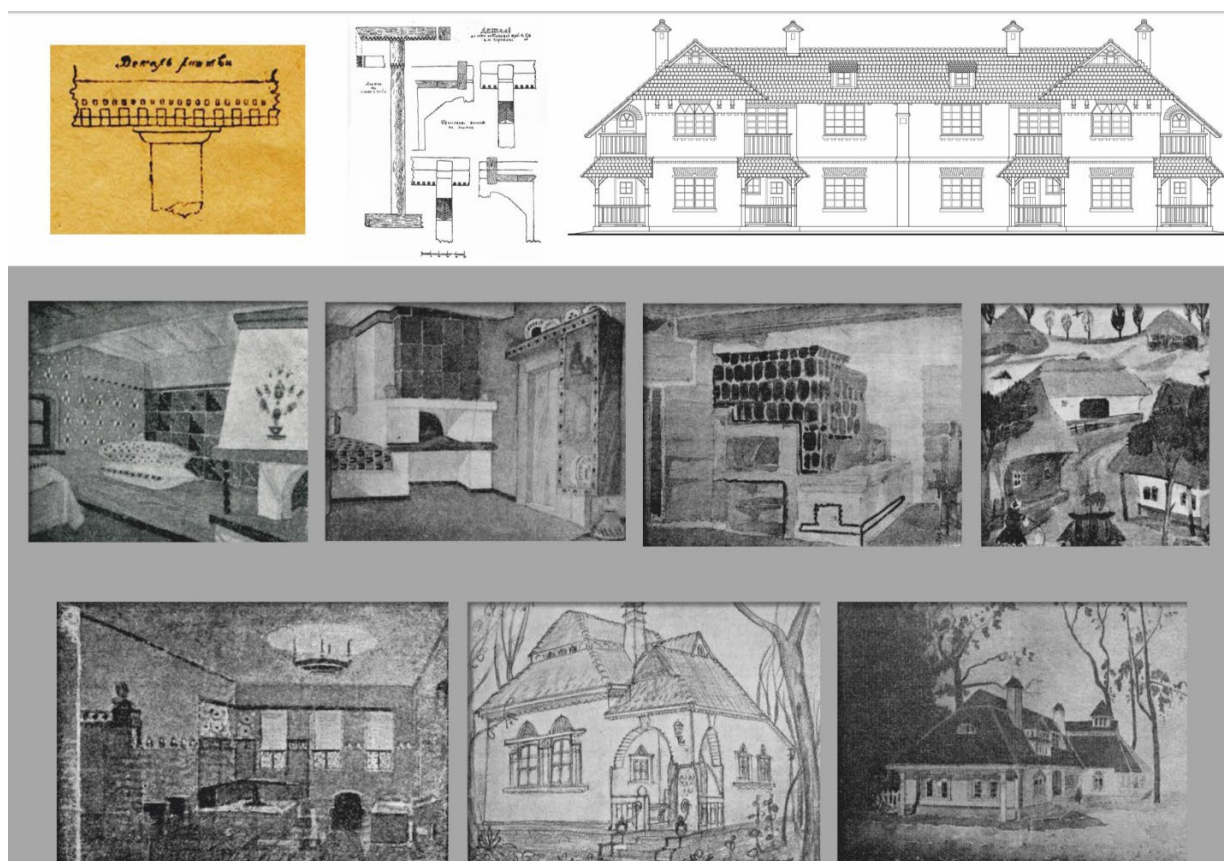

Рис. 5. Взаємозв'язок українознавчої дослідницької діяльності та архітектурної практики Віктора Троценка в 1920-ті роки. Етнографічні замальовки українського традиційного житла та архітектурні ескізи за їх мотивами В.К. Троценка [10]

прорізів і характерних форм даху як головних ознак української самобутності (Олександр Варяніцин, Олександр Любімов) [20].

Водночас студіювання друкованих праць щодо творчих підсумків сучасної архітектурної практики митців країн Європи відкривали для українського стилетворення каталог форм національного романтизму.

На виставках відділу експонували світлини, рисунки та креслення пам'яток зодчества з різних регіонів України. Також демонстрували архітектурні проекти нових будівель з ознаками української своєрідності, автори яких спиралися на ґрунтовні знання пам'яток традиційного зодчества України.

За підтримки цієї групи митців та їхнього впливу Троценко виконав низку проектів у стилістиці українського національного романтизму, серед яких деякі отримали премії різного ступеня, а саме:

- надгробок на могилі композитора Миколи Лисенка в Києві, 1912 р. [16, с. 159];
- будинок чайної для села із залом та сценою, 1916 р.;
- церква-усипальня директора Північно-Донецької залізниці Леоніда Шухтана біля ст. Шухтанове (нині м. Лиман Донецької обл.), 1916 р. [10] (рис. 7);
- надгробок на могилі Сергія Васильківського в Харкові, 1917 р. [16].

Рис. 6. Проект каплиці-усипальні Шеметів. Полтавщина, 1913 р. [2]

Запорукою успіху митця стало розуміння архітектурних форм української етнічної архітектури, її колористики та пропорційності,

а також досвід роботи помічником харківських архітекторів, а саме: знання інженерно-технічної частини архітектурного проекту, відчуття естетичних властивостей матеріалів через практичний досвід роботи (як токаря та модельника), майстерність живописця з тонким відчуттям колористики [9].

Рис. 7. Проект церкви на могилі директора Північно-Донецької залізниці Леоніда Шухтана біля ст. Шухтанове (нині м. Лиман Донецької обл.), 1916 р. [2]

Дослідження, охорону та популяризацію українського мистецтва, зокрема зодчества, у 1921–1932 рр. продовжили співробітники Музею українського мистецтва у Харкові (МУМ) Павло Жолтовський і Дмитро Чукин під керівництвом видатного мистецтвознавця Стефана Таранушенка [8].

У 1922 р. Троценко взяв участь в організації кустарно-промислової виставки в Харкові. Окрім оформлення, під час якого виконав два великі стінові панно «Ткаля» та «Коваль» у люнетах експозиційного приміщення, займався підбором експонатів. Як згадував Стефан Таранушенко, «праця над цією виставкою дала нагоду Троценку ближче і ґрунтовніше ознайомитися з народним українським мистецтвом у галузі килимарства, вишивки, тканини, гончарства, різьблення та ін.» [7; 15].

У 1921 р в Харкові розпочала роботу Архітектурна секція Харківського комітету охорони пам'яток мистецтва. Її очільник Стефан Таранушенко поставив завдання дослідження українського традиційного житла як окремої галузі народного мистецтва. Зокрема, дослідити старі хати Харкова шляхом архітектурно-археологічних обмірів, дослідження конструкцій, будівельних матеріалів і технологій із метою проведення комплексного аналізу форм, композиції і архітектурно-мистецьких

Рис. 8. Будівля залізничного вокзалу у м. Новомосковськ (нині м. Самар) 1924 р. Архів Alexander Volok
https://www.flickr.com/photos/alexander_volok/

засобів творення українського традиційного житла. Як виконавець обмірних робіт із виготовленням обмірних креслень був залучений Віктор Троценко.

Обміри й конструктивні й технологічні дослідження хат Троценка стали базою мистецтвознавчого дослідження Стефана Таранушенка в галузі архітектурної композиції, форм та колористики [20].

Уперше в Україні був застосований метод архітектурно-археологічних обмірів щодо народного житла. Це дало змогу Таранушенку виділити прийоми створення ефекту монументальності, оптимального естетичного сприйняття об'єкта з різних точок огляду, емоційний вплив екстер'єру та інтер'єру житла залежно від умов інсоляції, визначити провідну роль пропорційності у створенні архітектурно-мистецького образу хати [15].

У ході роботи Віктор Троценко значно поширив і поглибив свої знання про українське традиційне житлове будівництво, його характерні риси, генезис, регіональні відмінності. Робота в Архітектурній секції та оформлення кустарної виставки в Харкові стали для Троценка джерельною базою традиційних прототипів під час проектування експозиційних павільйонів України на союзних та міжнародних виставках 1923 та 1924 рр., малоповерхового житлового будівництва індустріальних селищ Сходу та Півдня України 1923–1929 рр. У цих проектах Троценко широко використовує авторські переосмислені традиційні естетичні принципи українського народного мистецтва.

Слід підкреслити, що застосування Троценком традиційних джерел української самобутності в архітектурній творчості не було прямим чи формальним перенесенням

форм народної архітектури, а характеризувався значно глибшим, художнім підходом. За оцінками сучасників, його творчість було властиве «тонке ліричне почуття, вміння передавати в архітектурній формі, камені, дереві і залізі настрій, теплоту та інтимність» [12]. Такий підхід давав змогу архітектору створювати нові об'єкти, у яких елементи народного зодчества набували живої пластичності та емоційності, стаючи не лише декоративним мотивом, а невід'ємною частиною простору, що формує національну ідентичність середовища.

«Здобуті Троценком знання стали основою його творчої практики у 1920-х роках, які принесли йому популярність і визнання його заслуг. Наслідком цього співробітництва стали два видання. Троценкові належали польова підготовка матеріалу і графіка книжок», – згадував про співпрацю Стефан Таранушенко [20].

У 1920-х роках, у період поширення напряму архітектури сучасного руху, Віктор Троценко продовжив започатковану на початку 1900-х років архітектурну практику застосування форми та деталей українського традиційного зодчества, декору і колористики вжиткового мистецтва українців та доводив актуальність модернізованих українських традиційних форм у процесах урбанізації та індустріалізації на теренах Східної України 1920-х – початку 1930-х років.

Формотворчим пошукам передували:

– контакти Троценка з діячами харківського регіонального осередку симпатиків і дослідників-фахівців української культури, які виробили теоретичні засади архітектурної творчості В. Троценка;

Рис. 9. Житловий будинок. Проект. 1918 р. Папір, акварель. 30,0x18,7 см [6]

Рис. 10. Конкурсний проект житлового будинку. 1918 р. Папір, олівець, акварель. 40x22,5 см [5]

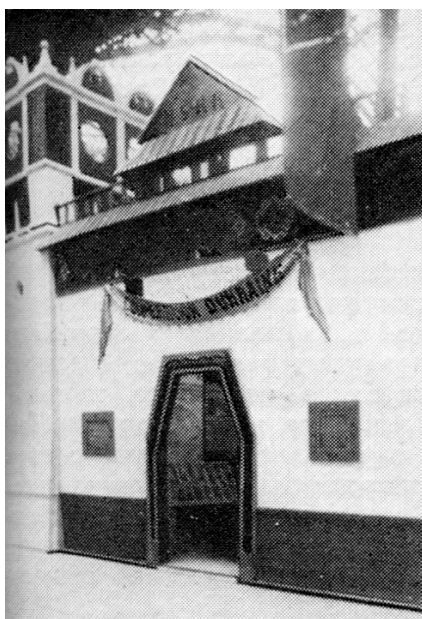

Рис. 11. Павільйон України на Всесвітній кооперативній виставці у м. Гент (Бельгія). 1924 р.
Фото з приватної збірки авторів

Рис. 12. Фото архітектора [8]

– комплексні дослідження українського традиційного житла, проведені Троценком у команді мистецтвознавців та етнографів, дали можливість отримати дані про об'єкти-прототипи для формування архітектурних новотворів самобутнього українського характеру. Важливу роль відіграли його контакти з українськими мистецтвознавцем С.А. Таранушенком. Особливо цінними були результати художніх пленерів С. Васильківського українськими землями включно з Галичиною та Стародубщиною, які стали джерелом прототипів української самобутньої архітектури.

ВИСНОВКИ

На основі цієї розвідки В. Троценка можна вважати головним провідником використання атрибутів (патернів) української самобутності в Харківській архітектурній школі 1920-х років. Віктор Троценко – учень Харківської архітектурної школи періоду її становлення (кінець XIX ст. – 1917 р.) та активний діяч періоду розквіту (1920-ті роки – 1934 р.). Відсутність можливості отримання фахової освіти через станова-соціальні перешкоди Троценко компенсував набуттям творчої майстерності у «школах майстрів» (від майстра до учня), самоосвітою, яка доповнювалася активною участю в Харківському архітектурно-художньому відділі (УАХВ) – об'єднанні громадян, яке гуртувало прихильників і меценатів збереження й розвитку української архітектури: митців, науковців та громадських діячів Харкова 1910-х років.

Найбільш характерною особливістю формування ознак української самобутності в творчості архітектора Троценка 1920-х років можна вважати тісний зв'язок його архітектурної практики з комплексними (історико-архітектурними, мистецтвознавчими, етнографічними) дослідженнями українського традиційного житла.

Згідно зі своїм мистецьким світоглядом, Троценко як архітектор надавав своїм витворам ознак виразної української самобутності. Це виявлялося у використанні в архітектурній практиці «патернів української своєрідності – інструментів формотворення архітектурного об'єкта з ознаками української самобутності, що включали патерни форми і патерни морфогенезу».

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Вітченко Д.М. Патерни української самобутності в спадщині Харківської архітектурної школи першої третини XX ст.: джерела й особливості реабілітації : дис. ... канд. архітектури : 18.00.01. Харків, 2019. 362 с.
- [2] Лебедев Г.О. Архітектор В.К. Троценко : біографічна довідка. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 1042. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 56–58, 78, 157. Рукопис.
- [3] Реферат про українське будівництво / переказ доповіді К.М. Жукова. Рада. 1913. 13 березня (№ 60). С. 2.
- [4] Романовський В.С. Пам'яткознавча діяльність архітектурно-мистецького відділу Харківського літературно-художнього гуртка (1912–1918 рр.) *Культурна спадщина Слобожанщини : зб. наук.-попул. ст. Культура і мистецтво*. Харків, 2004. Чис. 2. С. 3–14.
- [5] Таранушенко С.А. Хата по Єлизаветинському провулку від ч. 35 у Харкові. Харків, 1921. 30 с.
- [6] Таранушенко С.А. Старі хати Харкова. Харків : Тип. Наркомпрос, 1922. 16 с.: табл. XXVII.
- [7] Таранушенко С.А. Біля джерел народного зодчества. *Сумська районна газета «Вперед»*. 1969. 3 липня. С. 3.
- [8] Таранушенко С.А. Наукова спадщина. Харківський період. Дослідження 1918–1962 рр.: монографічні видання, статті, рецензії, додатки, таранушенкознавчі студії / упоряд. О.О. Савчук, М.М. Красиков ; наук. ред. М.М. Красиков ; передм. С.І. Білокозя ; приміт. О.О. Савчука. Харків : Атос, 2009. 432 с.
- [9] Тридцять п'ять років творчої праці : про В.К. Троценка. *Архітектура Радянської України*. 1940. № 3. С. 15–17.
- [10] Троценко В.К. Проект церкви на могилі директора Північно-Донецької залізниці Шухтана. Загальний вигляд, 1916 [Графічний матеріал]. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 1042. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 158.
- [11] Троценко В.К. Проект каплиці-усипальні Шеметів, Полтавщина, 1913 [Графічний матеріал]. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 1042. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 159.
- [12] Троценко В.К. Конкурсний проект житлового будинку, 1918 [Графічний матеріал]: папір, олівець, акварель, 40×22,5 см. Національний заповідник «Софія Київська». Інв. № ВХ-4055/1.
- [13] Троценко В.К. Житловий будинок, проект, 1918 [Графічний матеріал]: папір, акварель, 30,0×18,7 см. Національний заповідник «Софія Київська». Інв. № ВХ-4055/2.
- [14] Троценко В.К. Фасад особняка, проект, [1928?] [Графічний матеріал]: папір, олівець, 16,2×19 см. Національний заповідник «Софія Київська». Інв. № ВХ-4050/6.
- [15] Троценко В.К. Мій трудовий шлях: спогади, 1968. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Особові архівні фонди. Ф. 278. № 223. Арк. 1–59. Машинопис.
- [16] Троценко В.К. Відгуки до персональної виставки, 1968.
- [17] Фотографія архітектора В.К. Троценка. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Особові архівні фонди. Ф. 278. № 221.
- [18] Хороян Н.П. Харківська архітектурна школа в період формування й становлення: кінець XIX – перша третина XX ст. : дис. ... канд. архітектури : 18.00.01. Харків, 2015. 220 с.

[19] Чайка П. Проекти пам'ятника-надгробка на могилу Миколи Лисенка. *Сяйво*. 1913. № 5. С. 157–159.

[20] Чепелик В.В. Український архітектурний модерн : монографія / упоряд. З.В. Мойсеєнко-Чепелик. Київ : КНУБА, 2000. 378 с.

REFERENCES

[1] Vitchenko, D.M. (2019). *Paternaly ukrainiskoi samobutnosti v spadshchyni Kharkivskoi arkhitekturnoi shkoly pershoi tretyny XX st.: Dzherela i osoblyvosti reabilitatsii* [Patterns of Ukrainian identity in the heritage of the Kharkiv Architectural School of the first third of the 20th century: Sources and features of rehabilitation] (Candidate's thesis). Kharkiv. [in Ukrainian]

[2] Lebediev, H.O. (n.d.). *Arkhitekt V.K. Trotsenko: Biohrafichna dovidka* [Architect V.K. Trotsenko: Biographical reference]. TsDAMLML Ukrainy, F. 1042, Op. 1, Spr. 95, Ark. 56–58, 78, 157. [in Ukrainian]

[3] Zhukov, K.M. (1913, March 13). *Referat pro ukrainske budivnytstvo* [Report on Ukrainian construction]. Rada, (60), 2. [in Ukrainian]

[4] Romanovskiy, V.S. (2004). *Pamiatkonavcha diialnist arkhitekturno-mystetskoho viddilu Kharkivskoho literaturno-khudozhnogo hurtka (1912–1918 rr.)* [Heritage activities of the architectural-artistic department of the Kharkiv Literary and Art Circle (1912–1918)]. In *Kulturna spadshchyna Slobozhanshchyny*, (2), 3–14. [in Ukrainian]

[5] Taranushenko, S.A. (1921). *Khata po Yelyzavetynskomu provulku vid ch. 35 u Kharkovi* [House on Yelyzavetynskyi Lane No. 35 in Kharkiv]. Kharkiv. [in Ukrainian]

[6] Taranushenko, S.A. (1922). *Stari khaty Kharkova* [Old houses of Kharkiv]. Kharkiv: Typ. Narkompros. [in Ukrainian]

[7] Taranushenko, S. A. (1969, July 3). *Bilia dzherel narodnoho zodchestva* [Near the sources of folk architecture]. *Vpered*, 3. [in Ukrainian]

[8] Taranushenko, S.A. (2009). *Naukova spadshchyna. Kharkivskiy period. Doslidzhennia 1918–1962 rr.: Monohrafichni vydannia, stati, retsenzii, dodatky, taranushenkoznachni studii* [Scientific heritage. Kharkiv period. Research 1918–1962: Monographs, articles, reviews, appendices, Taranushenko studies] (O.O. Savchuk & M.M. Krasikov, Eds.). Kharkiv: Atos. [in Ukrainian]

[9] (1940). *Trydtsiat pyat rokiv tvorchoi pratsi: Pro V.K. Trotsenka* [Thirty-five years of creative work: About V.K. Trotsenko]. Arkhitektura Radianskoi Ukrainy, (3), 15–17. [in Ukrainian]

[10] Trotsenko, V.K. (1916). *Proiekt tserkvy na mohyli dyrektora Pivnichno-Donetskoi zaliznytsi Shukhtana. Zahalnyi vyhlid* [Project of the church at the grave of the North-Donetsk Railway director Shukhtan. General view] [Photograph]. TsDAMLML Ukrainy, F. 1042, Op. 1, Spr. 95, Ark. 158.

[11] Trotsenko, V.K. (1913). *Proiekt kaplytsi-usypalni Shemetiv. Poltavshchyna* [Project of the Shemet family chapel-tomb. Poltava region]. TsDAMLML Ukrainy, F. 1042, Op. 1, Spr. 95, Spr. 159.

[12] Trotsenko, V.K. (1918). *Konkursnyi proiekt zhytlovoho budynku* [Competition project of a residential building]. Paper, pencil, watercolor. 40×22.5 cm. Fonds of the National Reserve "Sofia Kyivs'ka," BX-4055/1.

[13] Trotsenko, V.K. (1918). *Zhytlovyi budynok. Proiekt* [Residential building. Project]. Paper, watercolor. 30.0×18.7 cm. Fonds of the National Reserve «Sofia Kyivs'ka», BX-4055/2.

[14] Trotsenko, V.K. (ca. 1928). *Fasad osobniaka. Proiekt* [Facade of the mansion. Project]. Paper, pencil. 16.2×19 cm. Fonds of the National Reserve «Sofia Kyivs'ka», BX-4050/6.

[15] Trotsenko, V.K. (1968). *Mii trudovi shliakh: Spohady* [My working path: Memoirs]. Manuscript. Osobovi arkhivni fondy Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, F. 278, No. 223, Ark. 1–59. [in Ukrainian]

[16] Trotsenko, V.K. (1968). *Vidguky do personalnoi vystavky* [Reviews from the personal exhibition]. Manuscript. [in Ukrainian]

[17] Trotsenko, V.K. (n.d.). *Foto arkhitekta Trotsenka V.K.* [Photo of architect Trotsenko V.K.]. Osobovi arkhivni fondy Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V.I. Vernadskoho, F. 278, No. 221.

[18] Khoroyan, N.P. (2015). *Kharkivska arkhitekturna shkola v period formuvannia i stanovlennia: Kinets XIX – persha tretyna XX st.* [Kharkiv architectural school during its formation and development: Late 19th – first third of the 20th century] (Candidate's thesis). Kharkiv. [in Ukrainian]

[19] Chaika, P. (1913). *Proekty pamyatnyka-nadgrobka na mohylu Mykoly Lysenka* [Projects of the memorial tombstone for Mykola Lysenko]. *Syayvo*, (5), 157–159. [in Ukrainian]

[20] Chepelyk, V.V. (2000). *Ukrainskyi arkhitekturnyi modern* [Ukrainian architectural modern]. Kyiv: KNUBA. [in Ukrainian]

ABSTRACT

Vitchenko D., Sehai A. Traditional sources of Ukrainian identity in the architectural works of Viktor K. Trotsenko in the 1920s.

The purpose of this article is to define the conditions that shaped Viktor Trotsenko's views on Ukrainian traditional culture as a source for his architectural creativity in the 1920s, marked by a clear Ukrainian identity.

Methodology. The research employs methods of source analysis and systematization, the study of archival and bibliographic materials, comparative analysis of creative ideologies, as well as historical and historical-comparative analysis.

Results. An analysis of scholarly articles containing new studies related to the subject of research was conducted. Based on the obtained findings, Viktor Trotsenko

is regarded as a proponent of incorporating elements of Ukrainian identity in the architecture of the 1920s, a student of the Kharkiv School of Architecture during its formative period, and an active figure during its flourishing stage. The development of Trotsenko's personal principles of architectural creativity is defined as the transmission of professional mastery within the «master's school» model, incorporating the concept of reflecting Ukrainian identity in architecture, which found its implementation in the work of small cultural groups in Kharkiv. Through the study of folk art, Viktor Trotsenko laid the foundations of his own synthetic creative thinking and developed his personal method of architectural formation of new designs based on folk prototypes.

Scientific novelty. The research reveals the influence of the transmission of the idea of authentic Ukrainian architecture within the environment of ethnographers, artists, heritage specialists, and architects of the Kharkiv School of Architecture on the creative work of Viktor Trotsenko, a prominent representative of this direction in the 1920s.

Practical relevance. The results can be applied in the educational process by incorporating them into lecture courses on the history of Ukrainian architecture, in theoretical research on the history of Ukrainian architecture in the first third of the 20th century, and in scientific and design work, including the documentation of historical and architectural monuments designed by Viktor Trotsenko.

Keywords: Ukrainian identity patterns, creative method, new formation, architect Trotsenko, Ukrainian identity, national romanticism.

AUTHOR'S NOTE:

Vitchenko Denis, Candidate of Architecture, Associate Professor at the Department of Construction Geotechnics and Geomechanics, Dnipro University of Technology, Dnipro, Ukraine, e-mail: denis_vitchenko@ukr.net, orcid: 0000-0002-3766-6311.

Sehai Andrii, Postgraduate Student at the Department of Reconstruction and Restoration of Architectural Objects, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine, e-mail: andrii.sehai@kname.edu.ua, orcid: 0009-0001-6183-5250.

Стаття подана до редакції 28.07.2025 р.

Стаття прийнята до опублікування 26.08.2025 р.

Стаття опублікована 30.10.2025 р.